

Panství a statky na Břeclavsku od lánových rejstříků do zániku patrimoniální správy v r. 1850

Emil Kordiovský, Okresní archiv Mikulov

Pro regionální historické bádání je nezbytně nutná znalost správního vývoje zájmového teritoria. Určitou oblast řídil v historické minulosti (zde tím myslíme období, pro něž existují písemné prameny) i v přítomnosti vždy nějaký úřad a správní úředníci, ať už jmenovaní, nebo volení. Právě znalost těchto správních úřadů a jejich teritoria nám může pomoci vysvětlit celou řadu jinak prostě nevysvětlitelných jevů, jakou je např. odlišnost anebo naopak příbuznost nářečová, krojová a zvykoslovná v sousedních vsích, psychologické vztahy se sousedními vesnicemi, komunikační spádovost atd.

Budeme-li se těmito problémy zabývat blíže, dovede nás naše historické bádání ke kořenům těchto příbuzností a odlišností, jež mohou začínat i před stovkami let. Velmi brzy poznáme, že to byly právě historické správní vazby dané příslušností určitých vsí a městeček k jednomu panství, k jednomu statku, k jedné farnosti, odkud byla vykonávána nad teritoriem světská či duchovní správa.

Jsme-li v dnešní době svědky vytváření nových správních center a vazeb, je třeba si uvědomit tu skutečnost, že k podobným procesům (i když motivovaným třeba odlišným způsobem) docházelo už v minulosti. A to jak v minulosti dávné, což bylo dáno např. prodeji a jinými majetkovými přesuny, tak ostatně i v nedávné, o čemž např. svědčí zánik soudních okresů v r. 1949, vznik politického okresu Břeclav v témže roce i zánik okresů Mikulov a Hustopeče v r. 1960 nebo integrace a naopak rozloučení mnohých obcí v 70. až počátku 90. let.

Pro vytváření výše uváděných vazeb mezi jednotlivými sousedními či vzdálenějšími vesnicemi, městy a městečky bylo rozhodující období 1. poloviny 17. a následující století. Právě změny v majetkové držbě, ke kterým došlo po prohrané bělohorské bitvě a následujících kataklysmatech třicetileté války, zapříčinily nové uspořádání správních celků v našem prostředí, které byly zakonzervovány až do poloviny 19. století, kdy došlo k závažným změnám ve správním vývoji. Do revoluce v r. 1848 totiž veškerou politickou a (do tereziánských a josefinských reforem i soudní) správu a výběr berní (daní) vykonávali panští úředníci. Mluvíme tedy o tzv. patrimoniální správě, která byla rozhodující pro celé panství a všechny jeho poddané. V královských městech pak tuto správu vykonávali příslušní městští úředníci jmenovaní panovníkem.

Patrimoniální správa byla zrušena císařským patentem ze 7. září 1848, kterým bylo zrušeno poddanství a pozemkově vrchnostenská ochrana se všemi zákony na tyto poměry se vztahujícími, že půda má být břemen zbavena a odstraněny všechny rozdíly mezi gruntů dominikálními a rustikálními ...¹⁾ Současně byla zrušena i robota a veškeré svazky poddanské a nevolnické. Důsledkem těchto změn bylo budování prozatímního obecního zřízení, které zavádělo instituci územní samosprávy, která byla dovršena v r. 1850 zavedením prvních a druhých instancí politické a finanční správy vykonávané státními úřady a definitivním postátněním i nejnižšího stupně soudnictví.²⁾

Nová organizace veřejné správy vstoupila v platnost 1. ledna 1850. Základní územní jednotkou se staly tzv. politické okresy, vyššími jednotkami se staly kraje a země. Celá tato organizace vnitřní správy byla podřízena ministerstvu vnitra. Na Moravě byly 2 kraje a 25 politických okresů, v jejichž čele stáli okresní hejtmanové.³⁾ Teritorium dnešního okresu Břeclav pokrývaly politické okresy Hodonín, Hustopeče a Mikulov. Této stránce vývoje státní správy, jakož i rozdělení soudní pravomoci mezi tzv. soudní okresy se však budeme věnovat v některém příštím sborníku, neboť v následující části chceme ukázat teritoriální rozdělení správy patrimoniální.

V době pobělohorské docházelo postupně k úplnému znevolnění poddanského obyvatelstva. V právních důsledcích to znamenalo, že vrchnost, feudál, majitel panství měl být pánem a ochráncem poddaných, kterému připadlo veškeré vedení správy v nejnižší instanci. Vykonávali ji z jeho pověření panští úředníci v panské kanceláři. Ti měli v prvé řadě působnost ekonomickou. Patřilo sem vlastní řízení a provoz veškeré zemědělské a přidružené výroby na panství. Druhou složkou výkonu moci byla moc soudní, policejní a správní, která se vztahovala jak na poddané, tak na vlastní úředníky panství. Třetí složkou patrimoniální správy pak byla přenesená vlastní státní správa, v jejímž rámci byly vybírány státní berně nebo prováděno verbování vojska v zájmu panovníka či zemských stavů.⁴⁾

Panství, statek se postupně (ostatně již od 15.–16. stol.) stával uzavřenou jednotkou, v níž měl feudál zastupovaný svými úředníky neomezenou moc. A nejen to, jeho dominium bylo pro poddané v podstatě "doživotním", z něhož nebylo téměř úniku. Pevné stavovské rozdíly až na nepatrné výjimky neumožňovaly

přechod mezi jednotlivými sociálními vrstvami, ale ani odchod z panství a kontakty s jiným teritoriem. Bez souhlasu se poddaný nesměl vystěhovat z panství, nesmělo dojít ke sňatku mezi poddanými různých panství, nemohl být dán do učení na řemeslo nebo do škol. Tato omezení byla na různých panstvích nesterpně intenzivní, ba jejich intenzita se lišila i v čase a v závislosti na osobě feudála a jeho úředníků, nebo na tlaku státu podle vnitřních i zahraničních podmínek habsburské monarchie.

Teritorium nynějšího okresu Břeclav pokrývalo několik panství a statků zcela nebo zčásti. Jejich velikost byla různá. Tak například takovým feudálním dominiem mohla být jedna vesnice (Cvrčovice, Velké Němčice, Rakvice ad.), mohly jím být i vesnice dvě či tři patřící k panství, jehož sídlo mohlo být vzdáleno od statku (statek zábrdovských premonstrátů se sídlem v Kloboukách složený z Klobouk a Borkovan, později Bohumilic nebo statek řeckovických jezuitů Diváky složený z Divák a Boleradic). V některých případech byly vazby na patrimoniální správu dosti komplikované. Takovým případem bylo panství hodonínské, na němž určitou samostatnost měl velkostatek Velké Pavlovice, který řídil celou řadu vsí, jež přináležely k určitému panskému dvoru, kam byli jejich obyvatelé povinni robotou i berní. Takovýmto dvorem byl např. dvůr u Kobylí nebo Rovinky u Krumvíře. Relativní samostatnost mělo i město Hustopeče, které přináleželo k lednickému panství.

Poznání těchto vazeb není ještě ukončeno a bude muset být předmětem dalšího bádání v oblasti vývoje správy. Přesto však můžeme stanovit velikosti jednotlivých panství i jejich změny, ke kterým docházelo v důsledku prodejí (Rakvice, Velké Pavlovice ad.), nových lokací v průběhu 17. a 18. století (Nová Ves u Pohořelic, Moravský Žižkov, Kašnice aj.) nebo koncentrace majetků (připojení Lanžhota k břevclavskému panství).

Popis jednotlivých panství a statků:

Panství Břeclav v době pořízení lánových rejstříků bylo v držení rodu Liechtenštejnů, kteří jej koupili v r. 1638 od hraběte Khuen Bellasy. V době vzniku lánového rejstříku patřila k panství městečka (Nová Břeclav, Týnec a Tvrdonice, vsi Hrušky, Nová Ves (Moravská), Kostice, Ladná, Velké Bílovice, Stará Břeclav a Mikulčice (dnes okres Hodonín) a město Podivín. Panství bylo v podstatě nezměněno až do zániku patrimoniální správy po r. 1848. Pouze v 2. polovině 18. století bylo k němu připojeno městečko Lanžhot, které bylo do té doby samostatným statkem v držbě Liechtenštejnů, a v r. 1731 byl vysazen Moravský Žižkov.

Panství Dolní Kounice zasahovalo na teritorium okresu pouze zčásti, a to vesnicemi Pasohlávky a Vranovice a městečkem Vlasatice. V době pořizování lánového rejstříku patřilo Ferdinandu kn. z Dietrichštejna. Dietrichštejnové panství získali v pobělohorských konfiskacích a drželi je i v době zániku patrimoniální správy. V r. 1701 byla na panství nově vysazena na Nová Ves u Pohořelic a v r. 1772 byly k němu přikoupeny Cvrčovice. Při zániku patrimoniální správy tedy z okresu Břeclav patřilo k tomuto panství 5 sídlišť.

Drnholecké panství v době pořizování lánového rejstříku držel Václav Albrecht hrabě ze Šternberka. Patřila k němu městečka Drnholec, Dolní Dunajovice, Troskotovice a část Jiřic (poslední dvě dnes na okrese Znojmo) a vsi Novosedly, Březí, Dobré Pole, Nový Přerov, Jeviškovka a Brod nad Dyjí. Až do r. 1848 nedoznalo panství změn.

Hodonínské panství bylo jedno z největších panství na jižní Moravě. Na teritorium okresu Břeclav zasahovalo v době lánových rejstříků, kdy je držel Bedřich hrabě z Oppersdorfu, pouze vesnicemi Morkůvky, Brumovice, Krumvíř, Šakvice, Kobylí, Kurdějov, Němčičky, Bořetice a dílem Zaječí (zbytek vsi patřil k panství lednickému). V r. 1676 byly k panství přikoupeny Velké Pavlovice, jež v r. 1673 držel jako samostatný statek Václav Bartodějský z Bartoděj a v r. 1690 i Rakvice, jež byly do té doby samostatným statkem N. hraběte z Oppersdorfu. V r. 1783 po zrušení jezuitského řádu přikoupil majitel panství císař Josef II. zrušený statek Čejkovice, takže k hodonínskému panství přibyla z okresu Břeclav ještě ves Vrbice. Císařskému rodu patřilo panství jako rodový statek od r. 1762. Poměrně velké panství bylo již před r. 1750 rozděleno na část hodonínskou (Unterteil) a pavlovickou (Oberteil). Poněkud nejasná je příslušnost vsí Brumovice, Morkůvky a Krumvíř, ale ostatní vsi byly řízeny správou statku Velké Pavlovice.

Panství Lednice drželi v době pořizování lánového rejstříku Liechtenštejnové. Patřilo k němu městečko Lednice a Starovice a vsi Milovice, Nejdek, Nové Mlýny, Přitluky a Starovičky. Zvláštní postavení na panství mělo město Hustopeče. Až do zániku patrimonie se počet sídlišť panství nezměnil.

Panství Mikulov bylo největším panstvím na teritoriu okresu Břeclav. Držel je rod Dietrichštejnů a patřilo k němu město Mikulov (v r. 1763 je uváděno židovské město zvlášť), městečka Dolní Věstonice, Mušov, Pouzdřany, Strachotín a Uherčice a vsi Bavorý, Bulhary, Horní Věstonice, Klenčnice, Pavlov, Perná, Popice a Sedlec. Až do zániku patrimonie nedošlo ke změně v počtu sídlišť.

Na severovýchodě zasahovalo na teritorium dnešního okresu Břeclav **panství židlochovické**, které v době pořizování lánového rejstříku patřilo Marii Anně Františce hraběnce z Valdštejna. Po její smrti panství zdědili Sinzendorfové a v r. 1746 panství koupili Diettrichštejnové. Z okresu Břeclav k němu patřila městečka Nosislav a Pohořelice a vsi Ivaň, Křepice, Nikolčice, Přibice a Smolín. V letech 1713–1718 existovala ještě Nová Ves u Nikolčic, lokace vsi však nebyla úspěšná. K dalším změnám do poloviny 19. století nedošlo.

Až v r. 1920 bylo k Československu připojeno Valticko. Do té doby **Valtice** jako centrum **panství** v držení rodu Liechtenštejnů ležely na území Dolních Rakous. K tomuto panství vedle města Valtice patřily i vsi Hlohovec, Charvátská Nová Ves, Poštorná a Úvaly. Část panství zůstala po vídeňské arbitráži na teritoriu Rakouské republiky.

Zbytek vsí a městeček dnešního okresu Břeclav patřil v 17.–19. století k drobným statkům a držbám či k některým dominiím, jež sem zasahovaly jen jednou nebo dvěma vesnicemi:

Statek Klobouky byl v době pořizování lánového rejstříku v držení kláštera premonstrátů v Zábřovicích a byl spravován jako samostatný statek. Tvořily jej v r. 1673 pouze městečko Klobouky a ves Borkovany, v r. 1665 byly obnoveny Bohumilice a v r. 1785 byla založena Kašnice. To už ovšem bylo po zániku premonstrátského kláštera, který byl zrušen Josefem II. v r. 1784. Statek převzal náboženský fond, z něhož byl dán nejprve do nájmu c. k. dvornímu radovi Dornfeldovi (r. 1789) a v r. 1820 jej koupili bratři Augustin a Ignát ryt. Neuwalové. Při zániku patrimoniální správy byl statek stále v jejich držbě.

Statek Diváky v době pořizování lánových rejstříků byl samostatným statkem panství Řečkovice v Brně, které patřilo zdejším jezuitům. Tvořily jej městečko Boleradice a ves Diváky, kde byla i správa statku. V r. 1773 po zrušení řádu přešel statek pod náboženský fond, který jej pronajal c. k. dvornímu radovi Bedřichu Mayernovi. Po několika prodejích a odkazech v době zániku patrimoniální správy patřil statek Lewetzovům.

Statek Cvrčovice patřil v r. 1673 Anně Kateřině roz. Bokové z Eisenmostu. Byl tvořen pouze vsí Cvrčovice. V r. 1772 statek získali Diettrichštejnové a od r. 1782 sdílel statek stejnou vrchnost s panstvím dolnokounickým, ke kterému patřil i při zániku patrimoniální správy.

Statek Horní Bojanovice patřil v r. 1673 Václavu Bartodějskému z Bartoděj. Patřila k němu pouze ves Horní Bojanovice. V 17. a 18. století velmi často měnil majitele a v době zániku patrimonie patřil šl. rodu Paburgů.

Statek Velké Němčice patřil v době pořizování lánového rejstříku Hanuši Bedřichu hr. z Trautmannsdorfu. Patřilo k němu pouze městečko Velké Němčice, v letech 1672–1691 byl učiněn neúspěšný pokus založit při dvoře Novou Ves. V r. 1819 byl statek zakoupen vévodou sasko-těšínským Albrechtem, který v té době držel i panství Židlochovice. Při zániku patrimonie městečko bylo tedy samostatným statkem v rámci panství židlochovického.

Ves **Šitbořice** náležela jako samostatný statek klášteru dominikánek při kostele sv. Anny na Starém Brně. Po jeho zrušení 2. 5. 1782 připadly náboženskému fondu a 22. ledna 1824 jej přikoupili bratři Augustin a Ignát ryt. Neuwalové. Tak byly Šitbořice až do zániku patrimoniální správy spojeny se statkem klobouckým.

Ves **Velké Hostěrádky** byla v 17.–19. století součástí liechtenštejnského panství Ždánice.

V písemných pramenech 17.–19. stol. převládá zpravidla němčina, proto připojujeme v závěru abeceni přehled německých a českých názvů spolu s uvedením panství, ke kterému ves či městečko nebo město patřily k r. 1850.

Poznámky:

- 1) Vaněček V., Dějiny státu a práva v Československu, Praha 1975, s. 315
- 2) Janák J., Hledíková Z., Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989, s. 281
- 3) Tamtéž, s. 319–320
- 4) Tamtéž, s. 269

Literatura:

Břeclavsko, Vlastivěda moravská, Brno 1970

Hosák L., Historický místopis země Moravskoslezské, 1938

Matějek F., Lánové rejstříky Brněnského kraje z let 1673–1675, Knížnice Jižní Moravy sv. 7., Praha 1981;

Vývoj obydlí, sídlišť a sídlištní struktury na jižní Moravě, XVI. Mikulovské sympozium 1986, Praha 1987

Česko-německé názvy obcí Břeclavska

Bavory	Pardorf	Mikulov
Bohumilice	Bohumielitz	Klobouky
Boleradice	Polehraditz	Diváky
Borkovany	Borkowan	Klobouky
Bořetice	Boretitz	Hodonín
Brod. n. D.	Guldenfurth	Drnholec
Brumovice	Brumowitz	Hodonín
Břeclav	Lundenburg	Břeclav
Břeží	Bratelsbrunn	Drnholec
Bulhary	Pulgram	Mikulov
Cvrčovice	Urspitz	Dolní Kounice
Diváky	Diwak	Diváky
Dobré Pole	Guttenfeld	Drnholec
Dolní Dunajovice	Untertannowitz (Tannowitz Unter)	Drnholec
Dolní Věstonice	Untersternitz (Wisternitz Unter)	Mikulov
Drnholec	Dürnholz	Drnholec
Hlohovec	Bischofswarth	Valtice
Horní Bojanovice	Oberbojanowitz (Bojanowitz Ober)	Horní Bojanovice
Horní Věstonice	Oberwisternitz (Wisternitz Ober)	Mikulov
Hrušky	Birnbaum	Břeclav
Hustopeče	Auspitz	Lednice
Char. N. Ves	Ober Themenau	Valtice
Ivaň	Eibis	Židlochovice
Jevišovka	Fröllersdorf	Drnholec
Kašnice	Kaschnitz (Kaschnitzdorf)	Klobouky
Klentnice	Klentnitz	Mikulov
Klobouky	Klobauk	Klobouky
Kobyly	Kobyly (Kobels)	Hodonín
Kostice	Kostitz	Břeclav
Krumvíř	Grumwirsch	Hodonín
Kurdějov	Gurdau	Hodonín
Křepice	Krepitz	Židlochovice
Ladná	Rampersdorf (Lanštorf, Reimprechtsdorf)	Břeclav
Lanžhot	Landshut	Břeclav
Lednice	Bisgrub	Lednice
Mikulov	Nikolsburg	Mikulov
Milovice	Millowitz	Lednice
Moravská Nová Ves	Neudorf	Břeclav
Moravský Žižkov	Zischkow	Břeclav
Morkůvky	Morkuwek	Hodonín
Mušov	Muschau	Mikulov
Nejdek	Neudek	Lednice
Nikolčice	Nikoltschitz	Židlochovice
Nosislav	Nußlau	Židlochovice
Novosedly	Neusiedl	Drnholec
Nové Mlýny	Neumühl	Lednice
Nová Ves u Poh.	Mariahilf	Dolní Kounice
Nový Prerov	Neu Prerau	Drnholec
Němčičky	Kleinniemtschitz (N. Klein/Ober)	Hodonín
Pasohlávky	Weißstätten	Dolní Kounice
Pavlov	Polau	Mikulov
Perná	Bergen	Mikulov
Podivín	Kostel	Břeclav
Pohořelice	Pohrlitz	Židlochovice
Popice	Popitz	Mikulov
Pouzďřany	Pausram	Mikulov
Poštorná	Unter Themenau	Valtice
Přibice	Pribitz	Židlochovice
Přitluky	Pritlach	Lednice
Rakvice	Rakwitz	Hodonín

Sedlec	Voitelsbrunn	Mikulov
Smolín	Mohleis	Židlochovice
Starovice	Großsteurowitz (Steurowitz Groß)	Lednice
Starovičky	Kleinsteurowitz (Steurowitz Klein)	Lednice
Stará Břeclav	Altenmarkt	Břeclav
Strachotín	Tracht	Mikulov
Šakvice	Schakwitz	Hodonín
Šitbořice	Schütbořitz	Klobouky
Tvrdonice	Turnitz	Břeclav
Týnec	Teinitz	Břeclav
Uherčice	Auerschitz	Mikulov
Úvaly	Garschönthal	Valtice
Valtice	Feldsberg	Valtice
Velké Bílovice	Bilowitz	Břeclav
Velké Pavlovice	Großpawlowitz (Pawlowitz Groß)	Hodonín
Velké Hostěrádky	Großhostěradek (Hostieradek Groß)	Ždánice
Velké Němčice	Großniemtschitz (Niemtschitz Groß)	Židlochovice
Vlasatice	Wostitz	Dolní Kounice
Vranovice	Branowitz	Dolní Kounice
Vrbice	Wrbitz	Velké Pavlovice, Čejkovice
Zaječí	Saitz	Hodonín+Lednice

Německo-české názvy obcí Břeclavska

Altenmarkt	Stará Břeclav	Břeclav
Auerschitz	Uherčice	Mikulov
Auspitz	Hustopeče	Lednice
Bergen	Perná	Mikulov
Bilowitz	Velké Bílovice	Břeclav
Birnbaum	Hrušky	Břeclav
Bischofswarth	Hlohovec	Valtice
Bohumielitz	Bohumilice	Klobouky
Boretitz	Bořetice	Hodonín
Borkowan	Borkovany	Klobouky
Branowitz	Varanovice	Dolní Kounice
Bratelsbrunn	Břeží	Drnholec
Brumowitz	Brumovice	Hodonín
Diwak	Diváky	Diváky
Dürnholz	Drnholec	Drnholec
Eibis	Ivaň	Židlochovice
Eisgrub	Lednice	Lednice
Feldsberg	Valtice	Valtice
Fröllersdorf	Jevišovka	Drnholec
Garschönthal	Úvaly	Valtice
Großniemtschitz (Niemtschitz Groß)	Velké Němčice	Židlochovice
Großpawlowitz (Pawlowitz Groß)	Velké Pavlovice	Hodonín
Großsteurowitz (Steurowitz Groß)	Starovice	Lednice
Grumwirsch	Krumvíř	Hodonín
Guldenfurth	Brod. n. D.	Drnholec
Gurdau	Kurdějov	Hustopeče
Guttenfeld	Dobré Pole	Drnholec
Großhostěradek	Velké Hostěrádky	Ždánice
Kaschnitz (Kaschnitzdorf)	Kašnice	Klobouky
Kleinniemtschitz (N. Klein/Ober)	Němčíčky	Hodonín
Kleinsteurowitz (Steurowitz Klein)	Starovičky	Lednice
Klentnitz	Klentnice	Mikulov
Klobauk	Klobouky	Klobouky
Kobyli (Kobels)	Kobyli	Hodonín
Kostitz	Kostice	Břeclav

Kostel
Krepitz
Landshut
Lundenburg
Mariahilf
Milowitz
Mohleis
Morkuwek
Muschau
Neu Prerau
Neudorf
Neudek
Neumühl
Neusiedl
Nikolsburg
Nikoltschitz
Nußlau
Oberbojanowitz (Bojanowitz Ober)
Oberwisternitz (Wisternitz Ober)
Ober Themenau (Themenau Ober)
Pardorf
Pausram
Pohrlitz
Polau
Polehraditz
Popitz
Pribitz
Pritlach
Pulgram
Rakwitz
Rampersdorf
Saitz
Schakwitz
Schütboritz
Teinitz
Tracht
Turnitz
Untertannowitz (Tannowitz Unter)
Unterwisternitz (Wisternitz Unter)
Unter Themenau (Themenau Unter)
Ursnitz
Voitelsbrunn
Weißstätten
Wostitz
Wrbitz
Zischkow

Podivín
Křepice
Lanžhot
Břeclav
Nová Ves u Poh.
Milovice
Smolín
Morkůvky
Mušov
Nový Přerov
Mor. Nová Ves
Nejdek
Nové Mlýny
Novosedly
Mikulov
Nikolčice
Nosislav
Horní Bojanovice
Horní Věstonice
Char. N. Ves
Bavory
Pouzdrány
Pohořelice
Pavlov
Boleradice
Popice
Přibice
Přitluky
Bulhary
Rakvice
Ladná
Zaječí
Šakvice
Šitbořice
Týnec
Strachotín
Tvrdonice
Dolní Dunajovice
Dolní Věstonice
Poštorná
Cvrčovice
Sedlec
Pasohlávky
Vlasatice
Vrbice
Moravský Žižkov

Břeclav
Židlochovice
Břeclav
Břeclav
Dolní Kounice
Mikulov
Dolní Kounice
Hodonín
Mikulov
Drnholec
Břeclav
Lednice
Lednice
Drnholec
Mikulov
Židlochovice
Židlochovice
Horní Bojanovice
Mikulov
Valtice
Mikulov
Mikulov
Židlochovice
Mikulov
Diváky
Mikulov
Židlochovice
Lednice
Mikulov
Hodonín
Břeclav
Hodonín+Lednice
Hodonín
Klobouky
Břeclav
Mikulov
Břeclav
Drnholec
Mikulov
Valtice
Dolní Kounice
Mikulov
Dolní Kounice
Dolní Kounice
Čejkovice, V. Pavlovice
Břeclav

Herrschaften und Güter im Gebiete von Břeclav seit der Zeit der Hufnerverzeichnisse bis zum Untergang der Patrimonialverwaltung im Jahre 1850

**von Emil Kordiovský
OA Mikulov**

Resumé:

Für die regionale historische Forschung ist es unbedingt eine Kenntnis der Verwaltungsentwicklung des Interessengebietes zu haben. Dies kann uns die ganze Reihe von den anders unaufklärlichen Erscheinungen erklären helfen wie z. B. der Unterschied oder im Gegenteil die Verwandtschaft von Mundarten, Trachten, Brauchwörtern in den benachbarten Dörfern, psychologische Beziehungen mit den anliegenden Dörfern, Einzugskommunikation usw., denn das waren eben die historischen Verwaltungsverbindungen, die durch die Zugehörigkeit der bestimmten Dörfer und Städtchen zu einer Herrschaft, einem Gut, einer Pfarrgemeinde gegeben wurde, woher wurde die Welt- und Geistesverwaltung ausgeübt.

Bis zur Revolution im Jahre 1848 übten die herrschaftlichen Beamten die gesamte politische (bis Teresians- und Josephinsreformen auch gerichtliche) Verwaltung und Steuereinhebung in den einzelnen Herrschaften und Gütern aus. Wir sprechen also über die sogenannte Patrimonialverwaltung, die für die ganze Herrschaft und alle ihre Untertanen entscheidend war. In den Königsstädten hingegen übten die zugehörigen vom Herrscher genannten Stadtbeamten diese verwalt aus.

Die Patrimonialverwaltung wurde am 7. September 1848 vom Kaiserpatent aufgehoben, dadurch wurde die Leibeigenschaft und die herrschaftliche Bodenobhut mit allen sich auf diese Verhältnisse beziehenden Gesetzen aufgehoben. Der Boden wurde von der Last befreit und alle Unterschiede zwischen den dominikalen und rustikalen Grundstücken wurden behoben. Die Staatsverwaltung übernahmen neue Organe der Staats- und Gerichtsmacht, die ganz unabhängig von der Feudalordnung waren.

Die neue Organisation der öffentlichen Verwaltung trat in Kraft am 1. Januar 1850. Die sogenannten politischen Bezirke wurden zur grundlegenden Territorialeinheit und zu den höheren Einheiten die Kreise und Länder. Diese Neuordnung wurde dann zum Grund der allen späteren Veränderungen in der Staatsverwaltungsstruktur bis heute.

Im Bezirk Břeclav wurde die Patrimonialverwaltung von den herrschaftlichen Beamten in den Herrschaften von Břeclav, Dolní Kounice, Drnolec, Hodonín, Lednice, Mikulov, Židlochovice, Ždánice a Valtice und auf den Gütern Klobouky, Diváky, Cvrčovice, Horní Bojanovice, Velké Němčice a Šitbořice ausgeübt.

Das alphabetische Verzeichnis von Dörfern, Städtchen und Städten im Deutsch und Herrschaftszugehörigkeit zum Jahre 1848 liegt anbei.